

Stöd för att inrätta och organisera familjecentraler

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa format till alternativaformat@socialstyrelsen.se.

Artikelnummer: 2026-2-10080

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, februari 2026

Förord

Familjecentralen är en samverkansmodell där kommun och region tillsammans bedriver hälsofrämjande och förebyggande arbete för blivande föräldrar, barn upp till sex års ålder och deras föräldrar. Målet med familjecentralens verksamhet är att främja en god och jämlik hälsa hos barn, blivande föräldrar och familjer.

Många kommuner och regioner i Sverige har redan inrättat familjecentraler och det här stödet har tagits fram för att fler ska kunna dra nytta av den befintliga kunskap och kompetens som finns inom området, så att det fortsatta arbetet på familjecentraler runt om i Sverige kan utvecklas samt komma fler barn och familjer till nytta.

Underlaget till stödet har inhämtats från bland annat kartläggningar, rapporter, utvärderingar och, i den utsträckning det varit möjligt, från forskning. I framtagandet av detta stöd har Socialstyrelsen också fört dialoger med professionella inom kommuner och regioner som har ansvar för, leder, styr eller arbetar på familjecentraler. Deras erfarenheter och kunskap är en betydelsefull del av stödet. Socialstyrelsen vill tacka alla som med stort engagemang och expertkunnande har deltagit i arbetet.

Stödet har tagits fram av utredare och projektledare Maria Bramsgård i samarbete med flera utredare på Socialstyrelsen. Ansvarig enhetschef är Maria Areblad.

Anna Bennet Bark

Tf. Avdelningschef

Avdelningen för hälso- och sjukvård och tandvård på systemnivå/Nära vård

Innehåll

Stöd för att inrätta och organisera familjecentraler	1
Förord	3
Innehåll	4
Sammanfattning	5
Samlokalisera för familjens bästa.....	5
Samverka för barnets bästa	5
Lägg tid på att inrätta och organisera	5
Regionala och kommunala skillnader	6
Introduktion	7
Familjecentralen - en hälsofrämjande mötesplats.....	7
Varför ett stöd för familjecentraler?	8
Vem kan ha nytta av stödet?.....	8
Underlag till stödet	8
Samlokaliseringens fördelar	10
Samverkan	12
Familjecentralen som samverkansmodell.....	12
Förutsättningar för samverkan på familjecentralen	13
Att inrätta och organisera familjecentraler.....	16
Exempel på hur familjecentraler kan inrättas och organiseras	17
Länsövergripande styrgrupp och systemledning	17
Länssamordnare, regional samordnare eller processledare	18
Lokal styr- eller ledningsgrupp	18
Lokal samordnare	18
Framgångsfaktorer för familjecentraler	19
Guide för att inrätta och organisera familjecentraler	20
Referenser.....	23
Bilaga 1 Exempel på struktur för styrning och ledning av familjecentraler inom ett län	25

Sammanfattning

Familjecentralen är en samverkansmodell där kommun och region tillsammans bedriver ett hälsofrämjande och förebyggande arbete för blivande föräldrar samt föräldrar och barn under de första levnadsåren i barnets liv, vanligtvis noll till sex år. Verksamheten präglas av ett barn- och familjecentrat arbetssätt där professionerna både utför sina respektive grunduppdrag och samverkar kring gemensamma insatser. Det övergripande målet är att främja barns fysiska, psykiska och sociala hälsa, bidra till mer jämlika uppväxtvillkor samt minska risken för att barn och familjer inte får rätt stöd i rätt tid. Familjecentralen är en samverkansmodell som kan användas utifrån lokala behov och förutsättningar.

Samlokalisera för familjens bästa

På familjecentralen finns mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och förebyggande socialtjänst under samma tak. Genom samlokaliseringen underlättas tidiga, samordnade och lättillgängliga insatser. För familjer kan detta innebära att kontakten med samhällets stödinsatser upplevs som mer sammanhållen och mindre stigmatiserande. Familjecentralen kan därmed fungera som en lågröskelverksamhet, vilket är särskilt betydelsefullt i områden med socioekonomiska utmaningar.

Familjecentralen fungerar även som en social mötesplats för familjerna. Den öppna förskolan erbjuder en miljö för lek, samspel och social gemenskap, vilket kan stärka barns utveckling och bidra till att föräldrar bygger sociala nätverk. Möjligheten att möta andra föräldrar i liknande situation kan öka tryggheten i föräldrarollen och skapa motivation att ta del av ytterligare stödinsatser.

Samverka för barnets bästa

För personalen kan familjecentralens upplägg öka möjligheterna till tvärprofessionell samverkan och lärande. När olika professioner möts regelbundet stärks kunskapen om varandras uppdrag, vilket underlättar samordning kring familjer och bidrar till ett helhetsperspektiv. Samverkan kan även främja utveckling av gemensamma arbetssätt, såsom föräldragrupper, temaveckor och i vissa fall gemensamma hembesök.

Lägg tid på att inrätta och organisera

Familjecentraler involverar ofta flera huvudmän med skilda styrsystem, budgetar och lagstiftningar, vilket kan skapa utmaningar i ansvarsfördelning och beslutsfattande. Samverkan mellan olika huvudmän gynnas ofta av

tydliga ramar, samsyn kring mål och uppdrag, struktur för styrning och uppföljning samt aktivt stöd från ledning på alla nivåer. Samordnande funktioner på lokal och regional nivå beskrivs som viktiga för att skapa kontinuitet, kvalitet och utveckling i verksamheten. Tydliggörande av roller och funktioner såsom samordnare och styr- eller ledningsgrupper har visats sig vara betydelsefullt inte bara vid inrättande och vidareutveckling av familjecentraler utan också i det långsiktiga arbetet.

Regionala och kommunala skillnader

Det finns skillnader i antal, placering och organisering av familjecentraler i olika delar av Sverige. Med det här stödet vill Socialstyrelsen bidra till större jämlikhet i hälsa särskilt för de yngsta barnen. Detta stöd är till för att fler ska kunna dra nytta av den befintlig kunskap och kompetens som finns inom området, så att det fortsatta arbetet på familjecentraler runt om i Sverige kan förfinas och utvecklas samt komma fler barn och familjer till nytta. Stödet innehåller flera delar, varav denna del är ett stöd för att inrätta och organisera familjecentraler. Mer stödmaterial kopplat till familjecentralers arbete finns på webbplatsen Kunskapsguiden.se. I slutet av detta stöd finns en guide med reflektionsfrågor som kan vara en bra början för er som vill starta upp eller vidareutveckla en familjecentral.

I korthet

- Familjecentraler skapar förutsättningar för tidiga, samordnade och förebyggande insatser genom samlokalisering av flera verksamheter.
- Samlokalisering ökar tillgängligheten till stöd, sänker trösklar för kontakt och stärker förtroendet mellan familjer och professioner och mellan professionerna.
- Familjecentralen fungerar både som stödverksamhet och social mötesplats, vilket kan stärka föräldrarollen och barns utveckling.
- Tvärprofessionell samverkan bidrar till helhetssyn, kunskapsutbyte och mer sammanhängande stöd till familjer.
- Samverkan gynnas av tydlig styrning, gemensamma mål samt tillräckligt med tid och resurser.
- Långsiktig politisk förankring och samordning på lokal och regional nivå är centrala framgångsfaktorer för familjecentralens utveckling och kvalitet.
- Tydliggörande av mål, syfte, roller och funktioner är viktigt inte bara vid inrättande och vidareutveckling av familjecentraler utan också i det långsiktiga arbetet. En guide med tillhörande reflektionsfrågor för stöd i detta finns i slutet av materialet.

Introduktion

Familjecentralen - en hälsofrämjande mötesplats

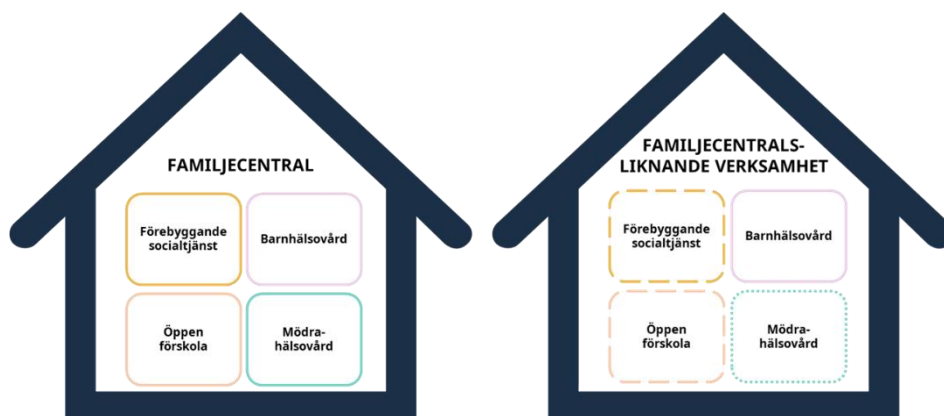
På familjecentralen arbetar personalen med att främja barns fysiska, psykiska och sociala hälsa samt främja jämlikhet i hälsa för att minska risken att barn hamnar utanför samhällets trygghetssystem [1].

Familjecentralen är en samverkansmodell som, utifrån behov och kontext, kan fungera väl när lokala förutsättningar finns.

Det här stödet riktar sig till er som vill inrätta eller vidareutveckla familjecentraler utifrån något av följande två upplägg [2]:

- Familjecentral, som innebär en samlokalisering av mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och förebyggande socialtjänst.
- Familjecentralsliknande verksamhet, som innebär en samlokalisering av barnhälsovård med öppen förskola eller förebyggande socialtjänst.

Figur 1 Familjecentral innebär en samlokalisering av mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och förebyggande socialtjänst. Familjecentralsliknande verksamhet innebär en samlokalisering av barnhälsovård med öppen förskola eller förebyggande socialtjänst.

I stödet använder vi oss av ordet familjecentraler men menar då både familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter.

Familjecentralen riktar sig till blivande föräldrar samt föräldrar och barn under de första levnadsåren i barnets liv, vanligtvis noll till sex år. Personalen arbetar barn- och familjecentrerat utifrån den egna professionen men även i samverkan med andra professioner inom familjecentralen.

Personalen arbetar under olika huvudmän och är styrda av olika lagstiftningar. Gemensamt för dem är det hälsofrämjande och förebyggande arbetet med fokus på de små barnens villkor [3].

Varför ett stöd för familjecentraler?

På en familjecentral arbetar flera professioner för att främja de yngsta barnens hälsa. Familjecentralernas betydelse lyfts fram från flera håll som en samverkansmodell värd att satsa på och Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att ge stöd till att inrätta och organisera familjecentraler. I Sverige har många kommuner och regioner inrättat familjecentraler, och flera är på väg för att starta upp nya. Det finns ett värde i att sprida den kunskap som finns hos de som redan har inrättat och organiserat familjecentraler, så att andra kan ta del av positiva erfarenheter och även få förståelse för utmaningar som kan uppstå. Detta stöd är till för att fler ska kunna dra nytta av den befintliga kunskap och kompetens som finns inom området, så att det fortsatta arbetet på familjecentraler runt om i Sverige kan utvecklas samt komma fler barn och familjer till nytta.

Mer material finns på Kunskapsguiden.se

Det här materialet är ett stöd för att inrätta och organisera familjecentraler. Mer stödmaterial kopplat till familjecentralers arbete finns på webbplatsen Kunskapsguiden.se.

Vem kan ha nytta av stödet?

Denna produkt vänder sig i första hand till er som beslutar om, har ansvar för eller utvecklar familjecentraler. Ni kan vara politiker, beslutsfattare, tjänstemän, chefer, verksamhetsutvecklare eller samordnare i kommun eller region. För er som arbetar på familjecentral kan denna produkt och materialet på Kunskapsguiden.se bidra med att ge stöd och inspiration för att organisera familjecentralen på bästa sätt ur familjernas, professionernas och verksamheternas perspektiv.

Det här stödet är framtaget för att kunna anpassas efter lokala behov och förutsättningar, och kan med fördel byggas vidare på. På vissa ställen i stödet finns utrymme för att skriva ner egna reflektioner och tankar. Användaren ansvarar för slutgiltigt innehåll.

Underlag till stödet

I framtagandet av detta stöd har Socialstyrelsen fört dialoger med professionella inom kommuner och regioner som har ansvar för, leder, styr eller arbetar på familjecentraler. De har bland annat varit chefer, läns- och

lokala samordnare, barnhälsovårdssjuksköterskor (BHV-sjuksköterskor), barnmorskor, socionomer och förskollärare. Socialstyrelsen har även pratat med representanter från berörda myndigheter och intresseorganisationer som arbetar med frågor som rör familjecentraler eller närliggande områden. Därtill har kunskap inhämtats från kartläggningar och rapporter om familjecentraler och den verksamhet som bedrivs där. Utvärderingar och uppföljningar av familjecentraler har också utgjort en del av underlaget. I den mån det har varit möjligt har kunskap hämtats från forskning.

Socialstyrelsen riktar ett stort tack till alla som varit delaktiga och generöst delat med sig av sina erfarenheter och kunskap.

Samlokaliseringens fördelar

Idén om att samlokalisera verksamheterna för att optimera samverkan och samarbetet kom från början från förskollärare vid öppen förskola, socialtjänstarbetare, barnmorskor och BHV-sjuksköterskor som haft goda erfarenheter av att samverka tillsammans, för att stödja barn och familjer [1]. Kartläggning och analys av erfarenhetsbaserad kunskap samt forskning visar på att samlokalisering utgör en av familjecentralens styrkor [4-7]. Med samlokalisering menas att de olika verksamheterna finns under samma tak. Samlokaliseringen kan innebära fördelar för både familjer och personal.

Fördelar för familjerna

Föräldrar har beskrivit familjecentralen som en tillgänglig mötesplats där de både kan få stöd och råd i föräldraskapet av personalen och en möjlighet att lära känna och få dela upplevelser och erfarenheter med andra föräldrar [4-6]. Att träffa andra familjer med barn i samma åldrar kan bidra till ett utökat socialt nätverk och en ökad trygghet och självförtroende i föräldrarollen [7]. På familjecentralens öppna förskola är miljön anpassad för lek och social interaktion med andra barn. Det är en verksamhet som utan kostnad erbjuder en plats där små barn tillsammans med sina föräldrar kan leka och umgås med andra barn och föräldrar. För föräldrar kan den sociala samvaron på öppna förskolan inspirera och skapa motivation, och kanske mod, till att ta emot stöd som familjecentralen erbjuder såsom föräldrastödsutbildningar och föräldragrupper [4, 8]. Möjligheten till sociala aktiviteter tillsammans med andra kan i sig vara stärkande och hälsofrämjande samt underlätta för föräldern att hantera svårigheter som kan uppstå i föräldraskapet [8, 9].

Familjerna kan uppleva att de lättare får stöd på en familjecentral genom att det är enklare att få tillgång till alla professioner som arbetar där [4-6]. Familjerna kan spontant ta kontakt och ställa frågor direkt till personal som de känner sig trygga med och vid behov kan de lotsas vidare till annan personal [4-6].

Samlokaliseringen kan också bidra till att avdramatisera kontakten med exempelvis socialtjänsten. När relationer byggs upp i en trygg miljö minskar ofta misstro och trösklar för att söka eller ta emot stöd [4].

Personalgruppens olika kompetenser kompletterar varandra vilket bidrar till ett helhetsperspektiv på familjens situation [4]. De olika yrkesrollerna blir också tydligare, vilket ökar familjens kännedom om vilket stöd som kan erbjudas av respektive profession [4].

Tidigare kartläggning har visat att det kan vara särskilt betydelsefullt att ha samlokaliserade familjecentraler i områden med socioekonomiska utmaningar [4]. Detta eftersom det kan förbättra förutsättningar att möta behoven hos familjer som inte känner till vilket stöd som de kan få eller har lägre förtroende för de stödverksamheter som samhället erbjuder [4].

Fördelar för personalen

Sammanställningar, studier och kartläggningar visar på att samlokaliseringen skapar mervärde för personalen på familjecentralen [4-7]. Samlokaliseringen ökar kännedomen om det stöd som erbjuds av andra professioner och underlättar tvärprofessionell samverkan [4, 6, 7]. Genom att bygga vidare på att familjen redan har en etablerad förtroendefull relation till enskild personal inom familjecentralen ökar förutsättningarna för tillitsfulla kontakter även med andra professioner som finns på familjecentralen [4, 6, 7]. Genom att professionella visar tillit och förtroende till varandras kunskap förmedlas detta till föräldrar och barn [8]. När samarbetet är välfungerande kan kollegialt lärande, utbyte över professionsgränserna och nytänkande gynnas [4, 6, 7]. Personal på familjecentraler blir också vana att samverka och det kan göra att det blir lättare att införa nya tvärprofessionella arbetssätt som exempelvis det utökade hembesöksprogrammet [10].

Tanken är att samverkan ska överbrygga organisatoriska mellanrum i samhällets välfärdssystem [11]. Arbetet med tidiga och samordnade insatser som utförs under ett gemensamt tak tycks bidra till en tillgänglig, effektiv och förtroendefull verksamhet.

Egna reflektioner och anteckningar

Samverkan

Samverkan beskrivs ofta i litteraturen som ett arbete som bedrivs tillsammans med andra parter mot ett gemensamt mål [12-14]. Genom samverkan kan man på ett organisatoriskt sätt lösa komplexa uppgifter som den egna verksamheten inte skulle kunna hantera på egen hand [15]. Med samverkan kan fragmentering av ansvar undvikas genom ett större helhetsperspektiv [16].

Samverkan bygger på att det finns ett uttalat mål och syfte samt gemensamma intentioner om hur detta mål och syfte ska uppnås. Samverkan gynnas av en strukturerad form av koordinering och planering för exempelvis möten, överenskommelser och roller.

Familjecentralen som samverkansmodell

Samverkan på familjecentralen vilar på gemensamma mål för tidiga insatser. Chefer på olika nivåer och huvudmän från olika verksamheter har i uppdrag att tillsammans skapa förutsättningar för, och komma överens om villkoren för, hur samverkan ska utformas. Kunskap och förståelse för syftet med det tvärssektoriella samverkansarbetet behöver finnas i samtliga beslutsled. Samlokalisering tycks ha stor betydelse för att underlätta samverkan [4]. Exempelvis uppgav nio av tio barnavårdscentraler som var samlokaliserade med förebyggande socialtjänst att samverkan fungerade mycket bra eller bra i jämförelse med fyra av tio när verksamheterna inte var samlokaliserade [17].

På familjecentralen bedriver verksamheterna sina respektive grunduppdrag inom mödrahälsovård, barnhälsovård, förebyggande socialtjänst och öppen förskola. Professionerna, som har olika kompetens, uppdrag, regelverk och organisation, verkar också tillsammans, genom tvärprofessionell samverkan, för att stödja familjer. Tvärprofessionell samverkan är komplicerat, och personal kan känna sig splittrade mellan det gemensamma uppdraget och sina respektive organisationer och uppdrag [16]. En framgångsfaktor för att få samverkan att fungera är stabilitet inom gruppen, där personalen känner och litar på varandra samt att personalen arbetar nära varandra och har gemensamma mål med arbetet [16]. Genom samlokaliseringen är de som ska samverka fysiskt nära varandra, vilket kan underlätta att finna lösningar på de utmaningar som kan uppstå när verksamheter som styrs av olika uppdrag, lagar och huvudmän behöver samverka. Samverkan underlättar kunskapsutbyte mellan professioner, vilket stärker det förebyggande och hälsofrämjande arbetet [4]. Familjerna kan erbjudas ett anpassat stöd utifrån de olika professionernas yrke, grunduppdrag, perspektiv och arbetssätt.

Utöver professionsspecifika arbetsuppgifter utförs vissa uppgifter gemensamt där de olika perspektiven kompletterar varandra, såsom hälsofrämjande och förebyggande stöd med mål att utifrån hela familjens livssituation främja en god och jämlik hälsa för barn och deras familjer. Exempel på aktiviteter där olika professioner jobbar gemensamt kan vara föräldragrupper och i vissa fall hembesök. Erfarenheter från personal på familjecentralen visar på att samverkansmodellen familjecentral bättre kan omhänderta målgruppens behov än om respektive verksamhet hade verkat var för sig [18]. Förhoppningen är också ett ömsesidigt lärande mellan de olika professionerna [19]. Tvärprofessionell kunskapsutveckling och kunskapsspridning, som till exempel gemensamma temaveckor, är ytterligare exempel på gemensamma aktiviteter som lyfts av referensgrupperna.

Förutsättningar för samverkan på familjecentralen

Samverkan på familjecentralen syftar till ökad nytta för barnen och familjerna samt en effektivare användning av resurser [16]. För de professionella och verksamheterna kan samverkan innebära både fördelar och utmaningar [20].

Familjecentralen är en samverkansmodell som vanligen bygger på att det finns ett avtal mellan de kommunfinansierade och regionfinansierade verksamheterna. Varje verksamhet har oftast egen budget, bemanning, fortbildning och handledning. Detta kan innebära att administrativa och ekonomiska strukturer så som moderorganisationernas rutiner, styrdokument och ansvarsfördelning inte alltid är anpassade för samverkan, vilket kan skapa frustration [14, 20]. Oklara gränser mellan yrkeskategorier, professioners olika perspektiv och organisationskultur kan leda till ett ”vi och dom”-tänkande vilket kan försvåra samverkan [20]. Att arbeta tillsammans med andra är sällan enkelt, men när samverkan ska ske över organisationsgränser kan svårigheterna förstärkas och ofta behövs teambuilding för att samverkan ska fungera [16].

Utöver svårigheter i form av organisatoriska och strukturella hinder anses hinder relaterade till olika yrkes- och organisationskulturer vara bland de mest utmanande [14, 16]. Kulturella hinder kan innebära skillnader kring värderingar och intressen, samt skillnader i engagemang hos de inblandade individerna och organisationerna [16]. Dessa hinder behöver hanteras inom varje arbetsgrupp, men också mellan arbetsgruppen och de samverkande verksamheterna [16]. Det är viktigt, inte bara för styrning och ledning, utan även för personalen att regelbundet utvärdera både processen och effekterna av samverkan [14, 16].

Vid uppstart av en familjecentral behöver tid och resurser för gemensamt arbete ingå i planeringen [12, 20]. Tid behövs för att identifiera skillnader mellan de samverkande parternas synsätt, organisation och regelverk [12, 14]. Tid behövs också för att undanröja hinder och för att utveckla arbetssätt för att hantera framtida hinder [12]. Grundläggande förutsättningar för samverkan handlar till stor del om en tydlig och klar struktur för styrning och ett uttalat mål med samverkan [12]. För att ta vara på potentialen av samverkan lyfts tre områden av särskild vikt: *samsyn, struktur och styrning* [14, 21].

Samsyn

Familjecentraler har på många ställen startats och drivits av engagerade medarbetare som ser potentialen och mervärdet i samverkan. Engagerade medarbetare är mycket värdefullt men räcker inte. Det behövs också en vilja och förutsättningar på alla nivåer i organisationen för att driva arbetet framåt [4]. Samverkan kan underlättas av medvetenhet om att våra olika sätt att agera styrs av bakomliggande antaganden och att vi alla kan ha olika perspektiv [12]. Detta kan behöva klargöras och diskuteras i arbetsgruppen [12]. Genom att visa respekt och lyssna in varandras olika perspektiv kan vi lära av varandra och närma oss en gemensam problemförståelse [12, 14]. När det finns samsyn kring det gemensamma uppdraget stärker det tilliten mellan de olika yrkesgrupperna och därmed underlättas ett effektivt användande av den kunskap och förmåga som finns samlad i gruppen [14].

Samsyn behöver finnas på alla nivåer gällande *varför* familjecentralen finns och *vad* den ska åstadkomma, det vill säga det övergripande målet med verksamheten [4, 12, 14]. Det framkommer som extra viktigt att tydliggöra och komma överens om vilket arbete som ska ske gemensamt med hela eller delar av personalgruppen på familjecentralen och vad målet för det gemensamma arbetet är [4].

Struktur

När olika huvudmän samverkar finns det ofta behov av att klargöra organisatoriska strukturer och skillnader i den politiska styrningen [12]. För att upprätta ett gemensamt styrnings- och ledningssystem kan det vara bra att reda ut var, om vad och av vem som beslut kan och ska fattas [12, 14]. Det kan också behöva klargöras vilka beslut som är lämpliga att delegera, till vilken funktion och vilket mandat över resurser som medföljer delegeringen [12]. Att vara tydlig med vilka roller eller grupper som exempelvis beslutar om ledning, planering, kvalitetssäkring eller uppföljning och vidareutveckling av familjecentralen kan underlätta samverkan [2, 4, 12, 14].

En avsiktsförklaring från politiken kan vara hjälpsam i att tydliggöra uppdraget [4, 14]. Uppdraget kan även i senare skede förtydligas av överenskommelse eller samverkansavtal mellan kommun och region [4].

Exempel på roller, grupper samt vad avtalet kan innehålla kan ni läsa mer om under avsnittet som handlar om att inrätta och organisera familjecentraler.

Styrning

Engagemang och tydlig styrning på alla ledningsnivåer inklusive den övergripande politiska styrningen, ger goda förutsättningar för samverkan [14]. Det finns ofta ett behov av att tydliggöra vad regelverken tillåter för att minimera risk för misstolkningar [12]. Därför kan det vara av vikt att tillsammans gå igenom de skillnader som finns i formella och informella regelverk [12]. Styrning och ledning av samverkansmodellen kan underlättas av att det finns funktioner som ansvarar för beslut och genomförande på alla nivåer i organisationen [4, 12].

När samverkan inte fungerar kan det handla om att rätt förutsättningar inte finns [12, 14]. Att skapa förutsättningar för god samverkan är i sig ett arbete [12].

Exempel på besluts- och ansvarsområden finns i Bilaga 1.

Egna reflektioner och anteckningar

Att inrätta och organisera familjecentraler

Familjecentraler kan vara inrättade på olika sätt. Det vanligaste är att personalen på en familjecentral är anställda av olika huvudmän; kommun, region eller privat vårdgivare. På familjecentraler bedriver personalen sitt grunduppdrag inom mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och förebyggande socialtjänst med samma innehåll som om de arbetar i sin ordinarie verksamhet. Utöver grunduppgiften ingår det att samverka. Personalen behöver alltså ha tid för arbetsuppgifterna i sitt grunduppdrag, likväl som tid för samarbete kring familjerna och tid för samverkan med de andra professionerna för att utveckla familjecentralens arbete.

Att personalen har olika huvudmän innebär (oftast) att närmaste chef inte är gemensam för alla i personalgruppen på familjecentralen utan att varje personalkategori har sin egen chef. I praktiken kan detta leda till att det är upp till fyra olika chefer som tillsammans ansvarar för familjecentralens verksamhet. Vissa familjecentraler har en gemensam enhetschef och ibland även en samordnare som finansieras av kommun och regioner gemensamt.

Förutom den personal som har sin ordinarie arbetsplats på familjecentralen finns ibland andra professioner tillgängliga. De andra professionerna kan komma från regionsfinansierade och kommunalt finansierade verksamheter.

Från regionalt finansierade verksamheter kan det exempelvis vara läkare från kvinnoklinik, psykolog, logoped, personal från barn- och ungdomspsykiatri eller personal från tandvården. Inom barnhälsovården finns alltid specialistläkare att tillgå.

Från kommunalt drivna verksamheter kan det handla om personal från bibliotek, förskola, familjerådgivning, SFI, familjerätt, budget- och skuldrådgivare eller studie- och yrkesvägledning. Även socialtjänst öppenvård kan vara tillgänglig och i vissa fall även socialtjänst med myndighetsutövning.

Kulturtolkar eller olika slags brobyggare kan vara finansierade av både region och kommun. Familjecentraler kan även samarbeta med andra aktörer och organisationer så som civilsamhällesorganisationer.

Exempel på hur familjecentraler kan inrättas och organiseras

Familjecentralens funktion är att erbjuda ett lätt tillgängligt stöd [22]. Familjecentralen fungerar också som ett kunskaps- och informationscentrum och en lokal mötesplats med arbetsformer som möjliggör för föräldrar och barn att vara delaktiga. Ambitionen är att ge god service och stärka det sociala nätverket runt barn och familjer [22].

I texten nedan ges exempel på hur familjecentraler kan inrättas och organiseras. Texten är baserad på de erfarenheter och den kunskap som framkommit i de dialoger Socialstyrelsen haft med referensgrupperna i samband med att detta stöd tagits fram. Insamlad erfarenhet visar på att det behövs planering inför att inrätta och organisera en familjecentral.

Inför planeringen av inrättandet kan det vara gynnsamt att parterna ingår en avsiktsförklaring. Den markerar en gemensam vilja att verka för en samlokalisering av verksamheterna.

Vid inrättande av en familjecentral behöver familjecentralens uppdrag beskrivas i en tydlig överenskommelse eller avtal mellan huvudmännen kommun och region. Avtalet kan exempelvis innehålla mål och uppdrag för familjecentralen, hur verksamheten ska planeras och följas upp, gemensamma utgifter och lokalfrågor samt insatser som ska ske i samverkan och mötesstruktur. Som stöd för överenskommelse kan underlag framtaget av Föreningen för familjecentralers främjande (FFFF) användas [23].

Länsövergripande styrgrupp och systemledning

Samverkan mellan chefer på högsta nivå i organisationen har av referensgrupperna lyfts som en framgångsfaktor. Eftersom det finns flera huvudmän inom en familjecentral beskrivs det som fördelaktigt om styrgrupp och systemledning är konkret och tydligt definierade.

Ofta finns etablerade mötesformer i form av ledningsgrupper på lokal nivå men ibland saknas motsvarande forum högre upp i organisationerna. Många gånger är det också högre upp i organisationen som mer strategiska beslut fattas, exempelvis om kvalitetsindikatorer som rekommenderas att tillämpas i hela länet eller kommunen.

Referensgrupperna lyfter vidare att det är önskvärt att det finns en länsövergripande styrgrupp som består av representanter för högre ledning såsom förvaltnings-, klinik- och divisionschefer.

En befintlig struktur som skulle vara möjlig att använda är den struktur för arbetet med länsövergripande samverkansfrågor som idag redan finns i alla län, ibland kallad systemledning. Där diskuteras och beslutas i frågor som rör samverkan mellan huvudmän, exempelvis utskrivningar från sjukhus, psykisk ohälsa och omställningen till en god och nära vård [24, 25]. Ofta finns en beredningsgrupp eller strategigrupp för frågor som rör barn och unga där frågor som rör familjecentraler skulle kunna passa in. I län som har hög etablering av familjecentraler har man bland annat arbetat med att ta fram länsöverenskommelser samt inrättat länssamordnare.

Länssamordnare, regional samordnare eller processledare

Funktionen att fungera som samordnare för ett helt län kan kallas länssamordnare, regional samordnare eller processledare. Referensgrupperna beskriver att uppdraget samfinansieras av alla kommuner och regionen i ett län. Arbetsuppgifter för samordnare på länsnivå kan vara att ge övergripande stöd som främjar familjecentralernas kvalitet och utveckling samt att stödja arbetssätt som leder till att nå målen med familjecentralerna. En regelbunden kontakt mellan samordnaren på länsnivå och de lokala samordnarna beskrivs som värdefullt för att kunna inhämta familjecentralernas behov. Kunskapsinhämtning lyfts också som något som ingår i rollen. I län där det finns en samordnare för hela länet beskrivs familjecentralerna ha kommit längre i sin utveckling.

Det kan även finnas andra samordnande roller på nivå mellan länssamordnare och lokal samordnare, såsom koordinator inom en kommun. En koordinator kan exempelvis ha ett helhetsansvar inom ett geografiskt område, såsom delar av eller för hela kommunen.

Lokal styr- eller ledningsgrupp

Den lokala styr- eller ledningsgruppen beskrivs ansvara för att familjecentralen arbetar i linje med uppdrag och mål. Exempel på beslut som den lokala styr- eller ledningsgruppen kan ansvara för är gemensamma lokala rutiner och handlingsplaner samt ansvar för att uppföljning sker. Andra uppgifter för den lokala styr- eller ledningsgruppen kan vara att ta fram verksamhetsplan och verksamhetsberättelse. Den lokala styr- eller ledningsgruppen beskrivs vanligtvis bestå av närmaste chef för personalen på familjecentralen och den lokala samordnaren.

Lokal samordnare

Referensgrupperna beskriver att den lokala samordnaren ofta utses av den lokala styr- eller ledningsgruppen och kan ha rollen som arbetsledare för den dagliga verksamheten på familjecentralen. I den lokala samordnarens

uppgifter kan ingå, utöver att delta i styr- eller ledningsgrupp, att bereda frågor samt rapportera aktiviteter och resultat till styr- eller ledningsgruppen. Den lokala samordnaren kan också vara den som i samverkan med kommunikatör ansvarar för sidor på sociala medier samt informationsmaterial. Andra arbetsuppgifter kan vara att ta fram underlag kring demografi, behov och förutsättningar i upptagningsområdet för att kunna anpassa familjecentralens utbud utifrån behov. Det framkommer också att det varierar hur stor del av den lokala samordnarens arbetstid som är avsatt för samordnaruppdraget. Resterande del av tiden som inte tas i anspråk av samordnaruppdraget arbetar den lokala samordnaren som yrkesverksam på familjecentralen.

I bilaga 1 finns ett exempel på en tänkbar struktur för olika roller samt styrning och ledning av familjecentraler inom ett län.

Framgångsfaktorer för familjecentraler

Utifrån Socialstyrelsens och Folkhälsomyndighetens kartläggning 2023 framkommer att effektiv samverkan på familjecentralen bygger på flera sammanflätade framgångsfaktorer [4]. Exempel på sådana framgångsfaktorer är en tydlig politisk vilja och långsiktig förankring som skapar stabilitet och trygghet i verksamheten samt gemensamma mål och formella samverkansavtal mellan huvudmännen som tydliggör ansvar och syfte [4]. Ledningens aktiva stöd och möjlighet att avsätta tid för samverkan är centralt för att personalen ska kunna arbeta tvärprofessionellt [4]. En annan framgångsfaktor är samlokaliseringen som underlättar informella möten och spontan lotsning mellan verksamheterna. En kompetent och engagerad personalgrupp med ömsesidig respekt och god kommunikation främjar tillit och kontinuitet [4]. Därtill bidrar regionala samordningsfunktioner och nationellt stöd till att skapa likvärdiga förutsättningar och långsiktighet i utvecklingen av familjecentraler [4].

Egna reflektioner och anteckningar

Guide för att inrätta och organisera familjecentraler

En guide kan underlätta planeringen av och arbetet med att organisera en familjecentral och syftar till att säkerställa att viktiga aspekter beaktas. Vidare kan en guide ge stöd för att strukturera arbetet, tydliggöra ansvar och identifiera behov avseende lokaler, samverkan, målgrupper och resurser. Den kan bidra till att skapa en gemensam förståelse och utgöra ett underlag för beslut och vidareutveckling. Guiden har tagits fram med avstamp i resultaten från tidigare kartläggning genomförd av Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten [4]. Den är inte uttömmande utan är avsedd att användas som en inspiration i arbetet att inrätta och organisera familjecentraler. I arbetet att planera, organisera och vidareutveckla en familjecentral är ofta flera personer i olika roller och befattningar delaktiga. Därav riktar sig guiden både till beslutsfattare, ledning och yrkesverksamma.

Guide för att inrätta och organisera familjecentraler

	Att reflektera kring	Diskussionsfrågor
Organisering	Involvering av flera huvudmän innebär att styrning, direktiv och budgethantering kan variera beroende på organisatoriska strukturer och prioriteringar. Chefers kunskap om familjecentralens uppdrag och mål påverkar samsynen inom verksamheten. Skillnader i ledarskap, tidstilldelning och beslutsmandat mellan professioner kan förekomma och kan påverka arbetsmiljö och samverkan. En tydligt definierad samordningsfunktion på lokalnivå med helhetsansvar bidrar till verksamhetens samordning och effektivitet.	Har vi säkerställt att vi är överens om organiseringen av familjecentralen? Har vi säkerställt att det finns stödande strukturer för samverkan mellan huvudmännen på övergripande nivå? Har vi en samordnare på lokalnivå med tydlig uppdragsbeskrivning? Finns det ett avtal eller överenskommelse mellan parterna?
Lokaler för samlokalisering	Tillgång till ändamålsenliga lokaler varierar vilket kan påverka möjligheten att samlokalisera alla aktörer inom familjecentralen. Plats- och budgetförutsättningar är faktorer som påverkar genomförbarheten av samlokalisering.	Har vi lokaler som rymmer alla verksamheter under ett tak? Är lokalerna anpassade för gravida, barn och föräldrar och deras behov? Har vi budget för lokalerna?
Tid och resurser	Begränsad tidstillgång kan påverka möjligheterna till samverkan, utvecklingsarbete och möten med familjer inom familjecentralens verksamhet. Personalbrist och hög arbetsbelastning kan ha negativ inverkan på arbetsmiljö samt kontinuitet i arbetet. Att inte kunna lägga hela sin arbetstid på familjecentralen kan påverka planering, tillgänglighet och samverkan mellan olika professioner.	Har vi säkerställt att personalen har goda förutsättningar för arbetet på familjecentralen?
Nå alla familjer och möta familjens behov	Alla familjer nås inte i samma utsträckning av det stöd som erbjuds via familjecentralen. Vissa grupper, såsom nyanlända eller familjer som aktivt väljer bort kontakt, deltar i lägre grad i verksamheten. Besöken kan bli längre om familjen har behov av tolkstöd eller behöver mer praktisk hjälp. Det kan bli undanträngningseffekter om resurser inte följer ökade behov när fler familjer nås av verksamheten.	Har vi en plan för att arbeta systematiskt med att nå alla familjer och att alla familjer får stöd efter behov?
Tillgänglighet	Familjers kännedom om familjecentralens verksamhet är beroende av vilka	Har vi en kommunikationsplan?

	Att reflektera kring	Diskussionsfrågor
	kommunikationskanaler som används för informationsspridning. Kostnader för kollektivtrafik, tillgång till parkering och trafikmiljön runt lokalerna kan påverka familjers möjlighet att ta sig till familjecentralen. Öppettider som är begränsade till dagtid på vardagar kan påverka tillgängligheten för familjer beroende på deras livssituationer och arbetstider.	Har vi ett systematiskt sätt att tillsammans med familjerna samskapa verksamhetens innehåll, budskap och tillgänglighet?
Mål och Uppföljning	Uppföljning syftar till att kontinuerligt följa hur planerade aktiviteter genomförs i förhållande till planerade mål och resurser. Fokus ligger ofta på vad som görs, hur ofta det gör och om det sker enligt plan. Uppföljning kan ske löpande under verksamhetens gång. Resultatet ger underlag för justeringar i arbetssätt och resursanvändning. Exempel: Antal familjer som deltagit i öppna förskolan under en månad, eller hur ofta samverkansmöten hålls.	Vad ska vi göra? Hur ska vi följa upp det vi gör? När ska vi följa upp det?
Mål och Utvärdering	Utvärdering syftar till att bedöma verksamhetens resultat, kvalitet och effekter i relation till målen. Fokus ligger ofta på vad som har uppnåtts, varför och vad som kan förbättras. Utvärdering sker oftast efter en viss tidsperiod eller när ett projekt avslutas. Resultatet ger underlag för strategiska beslut och långsiktig utveckling. Exempel: Har insatserna på familjecentralen lett till ökad trygghet hos förstagångsföräldrar? Hur upplevs tillgängligheten av olika grupper?	Vad vill vi uppnå och varför? Hur ska vi utvärdera det vi gör?
Återföra lärdomar	Återföring av lärdomar är en viktig del av verksamhetsutveckling. Genom att samla in och analysera erfarenheter från det praktiska arbetet kan familjecentralen identifiera vad som fungerar väl och vad som kan förbättras. När lärdomar delas med berörda aktörer skapas förutsättningar för gemensamt lärande, ökad kvalitet och mer träffsäkra insatser framåt.	Har vi en plan för hur vi återför lärdomar tillbaka till verksamheten?

Referenser

1. The Nordic Council of Ministers. Family centre in the Nordic countries - a meeting point for children and families; 2012.
2. Socialstyrelsen. Familjecentraler. Kartläggning och kunskapsöversikt. Stockholm; 2008.
3. Folkhälsomyndigheten. Familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter. 2024. Hämtad 2025-11-24 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/barn-och-unga/familjecentraler-och-familjecentralsliknande-verksamheter/>
4. Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten. Familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter: Kartläggning, analys och förslag. 2023. Hämtad 2024-09-25 från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2023-9-8728.pdf>
5. Alm A, Falk LL, Bremer TW, Idholt G, Gustafsson M, Bergström E-K. Parents' experiences of participating in health-promoting activities at a family centre for preschool children in Sweden. Community Dental Health. 2021; 38(2):100–4.
6. Alm AM-A, Bergström E-K, Ljungkrona-Falk L, Wold-Bremer T, Idholt G. Experience of collaboration at a family centre for preschool children in Sweden. Community Dental Health. 2020; 37(4):269–74.
7. Johansson K. Familjecentralen som fenomen och praktik [Elektronisk resurs]. Linköping: Linköping University Electronic Press; 2010.
8. Abrahamsson A, Samarasinghe K. Open pre-schools at integrated health services - A program theory. International Journal of Integrated Care. 2013; 13(2).
9. Folkhälsomyndigheten. Familjecentralers betydelse för familjers hälsa och välmående – Resultat från en kartläggande litteraturöversikt; 2024.
10. Golsäter M, Andersson AC. Collaborative extended home-visits as a key to facilitating early support within the frame of a family centre in Sweden. BMC Health Serv Res. 2024; 24(1):1532.
11. Tyrstrup M. Forskaren Mats Tyrstrup om samordning, gränser och organisatoriska mellanrum. 2019. Hämtad 2024-11-21 från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/samverkan-kring-barn-och-unga/forutsattningar-for-samverkan/forskaren-mats-tyrstrup-om-samordning-och-organisatoriska-mellanrum/>
12. Danermark B. Samverkan - himmel eller helvete? : [en bok om den svåra konsten att samverka]. Stockholm: Gothia; 2000.
13. Socialstyrelsen. Socialstyrelsens termbank. Hämtad 2024-11-21 från: <https://termbank.socialstyrelsen.se/>
14. Danermark B. Samverkan skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård. En kunskapssammanställning (2.0). (Ej publicerad, kan begäras ut från Socialstyrelsens registratur.); 2018.
15. Socialstyrelsen. Samverkan, Familjeorienterat arbetssätt vid skadligt bruk eller beroende 2025. Hämtad från: <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/skadligt-bruk-och-beroende/familjeorienterat-arbetssatt/samverkan/>

16. Axelsson R, Axelsson SB. Integration and collaboration in public health—a conceptual framework. *The International Journal of Health Planning and Management*. 2006; 21(1):75–88.
17. Socialstyrelsen. Nationell kartläggning av barnhälsovården. En jämlik och tillgänglig barnhälsovård. Stockholm: Socialstyrelsen; 2020.
18. Almqvist A, Åsbrink P, Reuterborg M. Betydelsen av organisation och styrning för familjecentralens utveckling. *SOCIALMEDICINSK TIDSKRIFT*. 2011:165–74.
19. Englund U. Samverkansprojekt, och sen då? : en uppföljande studie av samverkansprocessen kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa [Doctoral thesis, monograph]. Örebro: Örebro University; 2017.
20. Abrahamsson A. "Det var inte så lätt som vi trodde": tvärsektoriell samverkan på en familjecentral. *Socialmedicinsk Tidskrift*. 2007; 84:6, s. 529-540.
21. Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen. Strategi för samverkan : kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Stockholm; 2007. Report No.: 9789185483600.
22. Folkhälsoinstitutet. Att verka tillsammans : en bok om familjecentraler. Stockholm; 2000. Report No.: 9172570695.
23. Föreningen för familjecentralers främjande. Vad är en familjecentral? 2025. Hämtad 2025-06-24 från: <https://familjecentraler.se/foreningen/vad-ar-en-familjecentral/>
24. Socialstyrelsen. Uppföljningen av omställningen till en mer nära vård 2022 Utvecklingen i regioner och kommuner. 2023. Hämtad 2024-11-06 från: <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/god-och-nara-varld/>
25. Experiolab, Samhällsnytta, SKR. Att utöva systemledarskap för Nära vård. 2024. Hämtad 2024-11-06 från: <https://skr.se/skr/halsasjukvard/utvecklingavverksamhet/naravard/berattelser/ochstod/ledarskapsstod.34757.html>

Bilaga 1 Exempel på struktur för styrning och ledning av familjecentraler inom ett län

Vad	Vem	Exempel på besluts-/ansvarsområden
Politiska nämnder	Politisk nämnd kommuner i länet Politisk nämnd region	Inriktningsbeslut om länsövergripande strategier Beslut om inrättande av familjecentral
Länsövergripande styrgrupp/systemledning	Förvaltningschefer utbildning kommuner i länet Förvaltningschefer socialtjänst kommuner i länet Divisions-/klinikkchef primärvård region Divisions-/klinikkchef kvinnoklinik region Länssamordnare	Ta fram övergripande mål samt uppdragsbeskrivning för familjecentralerna i länet Skriva övergripande samverkansavtal Utse chefer till styr-/ledningsgrupp samt länssamordnare Ta fram underlag för beslut om inrättande av familjecentral Besluta om länsövergripande gemensamma rutiner och handlingsplaner Ta fram kvalitetsuppföljning av länets familjecentraler
Länssamordnare	Inrättad roll	Stödja lokala styr-/ledningsgrupper och samordnare Introducera nya chefer och samordnare Inrätta och driva länsövergripande nätverk för samordnare Arrangera länsövergripande utbildningsinsatser för personal på familjecentraler Omvärldsbevaka och sprida kunskap till samordnare Delta i nationellt nätverk för familjecentraler Ge förslag på och driva länsövergripande satsningar/utvecklingsprojekt Genomföra och sammanställa kvalitetsuppföljning av länets familjecentraler Ta fram länsövergripande gemensamma rutiner och handlingsplaner

Stöd för att inrätta och organisera familjecentraler

Vad	Vem	Exempel på besluts-/ansvarsområden
Lokal styr-/ledningsgrupp	Enhetschef öppen förskola/förskola kommunen Enhetschef förebyggande socialtjänst kommunen Verksamhetschef barnmorskemottagningar Verksamhetschef BVC eller hälso-/vårdcentral Lokal samordnare	Ansvara för och följa upp familjecentralens arbete Utse lokal samordnare I samverkan med lokal samordnare ta fram verksamhetsplan och verksamhetsberättelse Besluta om lokala gemensamma rutiner och handlingsplaner
Lokal samordnare	En i personalgruppen på familjecentralen	Arbetsleda familjecentralens dagliga arbete Bereda frågor och underlag till styr-/ledningsgrupp Ta fram underlag kring demografi, behov och förutsättningar i upptagningsområdet Stödja att arbetet på familjecentralen är i linje med uppdrag och mål Delta i styr-/ledningsgrupp och rapportera om familjecentralens aktiviteter och resultat I samverkan med kommunikatör ansvara för hemsida, informationsmaterial och sociala medier Delta i länsövergripande nätverk för lokala samordnare Leda samverkansmöten för personalgruppen på familjecentralen Genomföra kvalitetsuppföljningar enligt länssamordnarens plan Ta fram lokala gemensamma rutiner, i samverkan med styr- och ledningsgrupp
Personal på familjecentral	Förskolepedagog Socionom Barnmorska Distriktssköterska eller specialistsjuksköterska barn och unga	Ansvar för att genomföra arbete i respektive professionsspecifika grunduppdrag Delta aktivt i samverkansarbetet på familjecentralen

Stöd för att inrätta och organisera familjecentraler (artikelnr 2026-2-10080)
kan laddas ner från socialstyrelsen.se/publikationer.